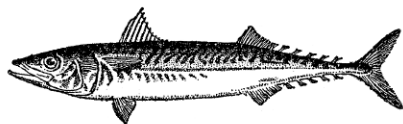

- MTA KÖTEB (2009): Az MTA Környezettudományi Elnöki Bizottság állásfoglalása az éghajlatváltozásról és az ezzel összefüggő feladatokról (Kézirat). Budapest, 2009. február 11. Végleges szövege: • <http://www.matud.iif.hu/09okt/15.htm>
- Paterson, R. Russell M. – Lima, Nelson (2010): How Will Climate Change Affect Mycotoxins in Food? *Food Research International*. 43, 1902–1914. • http://repositorium.sdum.uminho.pt/bitstream/1822/11321/1/Paterson_Food%20Research%20International.pdf
- Páldy Anna – Erdey E. – Bobvos J. et al. (2004): A klímaváltozás egészségi hatásai. *Egészségtudomány*. 48, 220–236.
- Richard, John L. – Bhatnagar, D. – Peterson, S. – Sandor, G. (1992): Assessment of Aflatoxin and Cyclopiazonic Acid Production by *Aspergillus flavus* Isolates from Hungary. *Mycopathologia* 120, 183–188. • <http://link.springer.com/article/10.1007%2FBF00436397?LI=true#page-1>
- Szeitzné Szabó Mária (szerk.) (2004): *Magyarország Nemzeti Élelmiszerbiztonsági Programja*. Élelmiszer-

- biztonsági Tanácsadó Testület, Budapest • http://www.mebih.gov.hu/attachments/127_MNEP.pdf
- Szeitzné Szabó Mária (szerk.) (2011): *Élelmiszerbiztonság: tények, tendenciák, teendők*. Agroinform, Budapest • https://www.google.hu/url?sa=t&trct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CDEQFjAA&url=http%3A%2Fwww.mebih.gov.hu%2Fdata%2Fcms%2F151%2F945%2FEB_program_2010.pdf&ei=8SngUljvOsWhtAbtyoGgAw&usq=AFQjCNGBrSraLwZedcfY48qPUeuAYC_VpQ&sig2=JnZ5W1BaCTcfopYxTDLIFA&bvm=bv.1355534169,d.Yms
- Tirado, M. Cristina – Clarke, R. – Jaykus, L. A. – McQuatters-Gollop, A. – Frank, J. M. (2010): Climate Change and Food Safety. A Review. *Food Research International*. 43, 1745–1765. • <http://seafast.ipb.ac.id/lectures/MPTP-2011/06c-ITP506-climate-change-and-food-fafety-A-review.pdf>
- Varga János – Kocsubé S. – Szigeti Gy. et al. (2012): Black Aspergilli and Fumonisin Contamination in Onions Purchased in Hungary. *Acta Alimentaria*. 41, 4, 414–423.

A NEMZETKÖZI VALUTALAPHOZ TÖRTÉNT CSATLAKOZÁSUNK EGYES RÉSZLETEI

– a kezdetek és az 1982-es külföldi hírek –

Torda Csaba

doktorandusz,
Nemzeti Adó- és Vámhivatal
konyak@kabelnet.hu

Bevezető

Bizton állítom, hogy nincs ma országunkban olyan ember, aki ne tudná, hogy létezik egy hárombetűs szó: IMF. Azt azonban, hogy miért, hogyan kapcsolódik hazánkhoz, már kevesebben tudják. Több éve már, hogy kutatási területemnek, doktori disszertációm témájának választottam ezt a szervezetet, és a vele való kapcsolatunk történetét.

Azok számára, akiket e téma érdekel, most áttekintést adok a kezdetekről és a csatlakozásunkat közvetlenül megelőző és azt követő külföldi sajtóvisszhangról. Kutatásaim eredményét úgy nyújtom át Önöknek, hogy remélem, legalább olyan érdekes lesz az olvasók számára, mint amilyen élményt jelentett számomra azok megtalálása, feldolgozása.

Az első közeledésünk a Nemzetközi Valutaalaphoz

Magyarország az 1940-es évek közepén létrehozott nemzetközi pénzügyi intézményekhez – a Nemzetközi Valutaalap (IMF) és a Világbank (megalakításkor a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank [IBRD] néven indult

el az intézmény, később kapta a Világbank nevet) – már megalapításukkor csatlakozni kívánt, azonban ez a lépés csak jóval több mint harmincöt év elteltével következhetett be. A csatlakozás éve, 1982 tényadat, azt külön bizonyítani nem kell, de az első kapcsolatfelvételi időpont feltételezésének igazolása érdekében levéltári kutatómunkát végeztem.

Ennek oka, hogy a rendelkezésre álló, e témával is foglalkozó hazai szakirodalom tanulmányozása során szembeötlök: a legkülönbözőbb elképzelések léteznek arról, mikor is merült fel először, hogy tagok legyünk. Csáki György arról ír, hogy „már a hatvanas években felmerült, 1968 után pedig felerősödött a nemzetközi pénzügyi rendszer két alapintézményéhez, a Nemzetközi Valuta Alaphoz és a Világbankhoz való csatlakozásunk gondolata” (Csáki, 1988, 98.). Bod Péter Ákos azt állítja, hogy 1966-ban vetődött fel először a puhatolódzó tárgyalások gondolata, de azt a szovjet vezetők akkor még elutasították (Bod, 2002, 254.). Földes György úgy tudja, hogy a belépésre vonatkozó javaslat 1966 közepén került az MSZMP Államgazdasági Bizottsága elé (Földes, 1995, 45–46.).

Vígvári András szerint a két szervezetbe való belépést a politikai élet magas szintjén 1967 óta forszírozták (Vígvári, 1990, 35.). Nagy Pongrác feltételezi, hogy az MNB-n belül a csatlakozás gondolata „már a hetvenes évek közepe táján felvetődött, de a szovjet tilalom miatt ekkor még nem történhetett ez irányú lépések” (Nagy, 2001, 50.).

Ezek az ellentmondásos vélemények inspiráltak arra, hogy mélyebb, tudományos megalapozottságú munkával derítsem ki, hogy mi is az igazság. A kutatómunka elindításához nagy segítség volt az IMF által kiadott *Silent Revolution* című könyv, amelyben egyértelmű utalásokat találtam arra nézve, hogy hazánk már közvetlenül a II. világháborút követően „kopogtatott” a frissen megalakult IMF ajtaján. Erről részletesebben lásd James M. Boughton művét (2001, 980–986.).

Gazdasági nehézségek a II. világháború után

Az ország romokban hevert, a háború szétzilálta a gazdaságot, az infláció az egekbe szökött, és a győztes nagyhatalmak erején felüli háborús jóvátétel megfizetésére kötelezték a veszteseket, így Magyarországot is. A német megszállást követően az állandó bombatámadások és a szovjet csapatok szárazföldi hadműveletei komoly pusztítást végeztek, nem is szólva a visszavonuló csapatokról, amelyek vagy elhurcoltak, vagy megsemmisítettek mindent, amit lehetett. Ez végül oda vezetett, hogy Európában csak Németországban és a német megszállás alá került szovjet területeken volt nagyobb a gazdaság háborús vesztesége, mint hazánkban. Az ország közlekedése, az úthálózat súlyos károsodásokat szenvedett. A károkat 1938-as árfolyamon 3,7 milliárd pengőre becsülték. Az összes károkozás felmérését követően megállapították, hogy

Magyarország nemzeti vagyonának közel 40%-át veszítette el, a teljes anyagi kár 22 milliárd pengőre rúgott, ami értékben az 1938. évi nemzeti jövedelem ötszörösét tette ki (Gunst, 1996, 118–121.).

Azonban a háborús veszteségek és károk csak egy részét képezték a hazai gazdasági nehézségeknek. A háborúban vesztes Magyarország komoly pénzügyi teherrel is szembe kellett néznie. Az 1945. január 20-án megkötött fegyverszüneti szerződés hatéves fizetési időszakra 300 millió dolláros jóvátételei fizetési kötelezettséget állapított meg terüinkre. Ebből az összegből 200 milliót a Szovjetunió, 70 milliót Jugoszláviának és 30 milliót Csehszlovákiának kellett volna teljesítenünk. Korabeli iparügyi minisztériumi értékelések szerint a jóvátétel az 1938-as magyar ipari kapacitások mellett súlyos, de nem teljesíthetetlen kötelezettséget jelentett volna. A háborúban lerombolt és szétzilált magyar gazdaság számára azonban a szovjet jóvátételből egy évre arányosan eső mintegy 33–34 millió dolláros szállítási kötelezettség a gazdaság helyreállításáig még úgy is teljesíthetetlennek bizonyult, hogy az 1945. évi jóvátétel több mint egyharmadát a meglévő gyári berendezések leszerelésével és a Szovjetunióba való szállításával volt köteles az ország teljesíteni. Az első jóvátételei évben a Szovjetunióknak járó kártérítésnek mindössze egyharmadát tudta Magyarország kiszállítani (Külgügyminisztérium – Institut des langues orientales, 1969, 156–157.).

Késedelem esetén – természetesen az elmaradt szállítások teljes pótlásán túl – havi (!) 5%-os büntetőkamatot vetettek ki. Magyarország (és a többi vesztes, jóvátétel fizetésére kötelezett ország) számára a legsúlyosabb terhet a jóvátételben szállított áruk világgpiaci áron történő számbavétele okozta. A magyar

ipar ugyanis a kis sorozatok és az alacsony termelékenység miatt a jóvátételre szánt árukat a világgpiaci ár legkevesebb kétszeresét kitevő hazai termelési költség mellett tudta csak előállítani. Az oroszok az első években egyáltalán nem respektálták a világgpiaci árakat lényegesen meghaladó magyar termelési költségeket, ami a gyakorlatban azt jelentette, hogy Magyarország számára a jóvátétel a hivatalosan megállapított dollár/pengő kurzushoz képest legalább kétszer annyiba került (Honvári, 2011).

Meg kell említeni azt is, hogy az 1945–46-os infláció is jelentős mértékben sújtotta a hazai gazdaságot, hiszen a pengő elérte a telenedett és az árak is hihetetlen módon megemelkedtek. Mindezek miatt 1946 közepére a pénz elvesztette igazi funkcióját, a fekete-kereskedelelem virágzott, a természetes árucseré vált jellemzővé. Ebben a helyzetben a túlélés egyetlen eszköze a stabilizáció volt, amit az éppen hatalmon álló gazdasági vezetés is felismert. „A valutastabilizálás mielőbbi megvalósítását Magyarország már azért is szeretné, hogy ez által lehetővé váljék számára a Bretton Woods-i egyezményben elhatározott nemzetközi pénzügyi kooperációban való részvétel.” – olvashatjuk a magyar kormány 1946 nyarán kidolgozott békejavaslatában (Gecsenyi – Máthé, 2008, 1191.).

A puhatalódzó lépések

A taggá válás ebben az időben azért sem lehetett elérhetetlen cél, mivel a Szovjetunió külügyminiszter-helyettese, Andrej J. Visinszkij a párizsi békekonferencia plenáris ülésén, az amerikai képviselők Magyarország jóvátételei fizetése elleni tiltakozására válaszul, többek között ezt mondta: „A szovjet kormány következetesen olyan jóvátételei politikát folytat, amelynek lényege, hogy reális tervek-

ből induljon ki, nehogy megfojtsa Magyarországot, nehogy alássa gazdasági újjáépítésének gyökereit, ellenkezőleg, meg akarja könnyíteni számára a gazdasági újjászületést, megkönnyíti számára, hogy talpra álljon, megkönnyíti, hogy belépjen az Egyesült Nemzetek közös családjába, és részt vegyen Európa gazdasági újjáépítésében.” (Külgügyminisztérium – Institut des langues orientales, 1969, 157.)

A Magyar Országos Levéltárban (továbbiakban: MOL) végzett kutatásaim során a Külgügyminisztérium titkos iratai között lettem fel egy 1946. október eleji jelentést Szász Sándortól, aki Magyarország gazdasági tanácsadója volt a washingtoni Magyar Követésén. (Az USA-val ekkor csak követi szintű diplomáciai kapcsolatunk volt, ezt a státuszt az 1960-as évek első felében emelték nagykövetségi szintre.) A gazdasági tanácsadó arról számolt be, hogy a nemzetközi ikerintézmények megkezdték működésüket, döntöttek Olaszország, Törökország, Szíria és Libanon tagfelvételéről, és megkezdték a kölcsönkérelmek tárgyalását. Olaszország felvételével ténnyé vált, hogy a tagfelvétel nem kötődik a háborúban elfoglalt helyzethez, azonban Anglia javaslatára leszögezték, hogy ez nem jelent precedenst a többi érintett számára. A magyar követség munkatársa ennek ellenére tájékozódott Magyarország esetleges felvételéről. Nemhivatalosan azt a választ kapta, hogy bármely ország csatlakozhat, de a kérelem benyújtása előtt célszerű az USA illetékeseivel tisztázni, hogy pártolják-e a felvételi kérelmet (MOL).

Az IMF washingtoni irattárából származó belső feljegyzések¹ alapján rekonstruálható, hogy mi történhetett ez idő alatt Washing-

¹ Az anyagok teljes szövegét lásd: Honvári–Torda, 2009.

tonban. Szász Sándor 1946-ban nemhivatalos jellegű beszélgetést folytatott a belga Ernest de Selliers-szel, az IMF egyik magas beosztású közgazdászával arról, hogy Belgium milyen álláspontot képvisel egy esetleges magyar csatlakozási kérelemmel kapcsolatban. A további egyeztetések eredményeként 1946 októberében de Selliers tájékoztatta Szászt, hogy Magyarország belépése a Nemzetközi Valuta Alapba egy olyan kérdés, amelyet a tagországok külpolitikai és nemzetközi minisztériumaival kell megtárgyalni. Azt tanácsolta, hogy hazánk puhatolózzon a washingtoni és a londoni külügyminisztériumoknál, illetve azon országok külügyminisztériumainál, amelyek képviselik magukat az igazgatótanácsban (Boughton, 2001, 981.).

Ilyen előzmények után hazánkban a Nemzetgyűlés 1946. december 10-i ülésén Rácz Jenő pénzügyminiszter az 1946–47. évi költségvetési expozéjában többek között a nagy tőkehiány enyhítése érdekében külföldi kölcsönök felvételét javasolta, sőt meg is nevezte, hogy az „Újjáépítés Nemzetközi Bankjánál és a Nemzetközi Valutáris Alapnál” kérjük felvételünket. Rácz bejelentette, hogy a kormány jóváhagyásával a Szövetséges Ellenőrző Bizottság (továbbiakban: SZEB) vezetőjéhez fordult annak érdekében, hogy az tegye lehetővé a nemzetközi újjáépítési bankokkal a kapcsolat felvételét (Szűcs – G. Vass, 2008, 210–224.).

A csatlakozási kérdésben a SZEB felé történő megkeresésről végül a Minisztertanács 1946. december 30-i ülésén döntöttek. A Szviridov altábornaggyal, a SZEB ügyvezető elnökhelyettesével folytatandó megbeszélés tárgysorozatának 8. és 9. napirendi pontjai ezt egyértelműen jelzik. A tárgyalás tervéről a miniszterelnök 1947. január 7-én tájékoztatta a Gazdasági Főtanácsot. Az első megbe-

szélésre januárban sor is került, ahol az ügyvezető elnökhelyettes és a miniszterelnök abban egyezett meg, hogy a felmerült kérdéseket egy albizottság megtárgyalja. A tárgyalások azonban szép lassan olyan irányt vettek, hogy kizárólag a Szovjetuniót érdeklő pontok maradtak előtérben, míg azok a pontok, amelyektől a terheink enyhítését remélhettük volna, kimaradtak (Szűcs – G. Vass, 2008, 1175–1178.).

A szovjet–magyar tárgyalásokkal párhuzamosan Amerikában a háttérben tovább folytatódott a magyar diplomaták puhatolódzásai. A washingtoni magyar követség 1947. január 18-án azt jelentette a Külügyminisztériumnak, hogy a hivatalos csatlakozási kérelem benyújtása előtt feltétlenül meg kell szerezniünk az Amerikai Egyesült Államok és Nagy Britannia elvi hozzájárulását. A követség levelében az áll, hogy benyomásuk szerint az Amerikai Egyesült Államok támogatására számíthatunk. Még arra is lehetőséget láttak a washingtoni magyar követség diplomatái, hogy az ikerszervezetekbe egyszerre lépünk be. Azt írták, hogy a legjobb lenne áprilisig benyújtani a csatlakozási kérelmet, mert akkor akár szeptemberben dönthetnek is a belépésünkről. Két nappal később a magyar követség azt javasolta a Külügyminisztériumnak, hogy az USA és Nagy-Britannia támogatásán túl célszerű lenne az akkori, a döntéshozatalban érintett egyéb tagok (Belgium, Hollandia, Franciaország, Mexikó, India, Kína, Csehszlovákia, Kanada, Egyiptom és Brazília képviselőinek) hozzájárulását is megszerezni (MOL1).

1947 nyarára a hazai politikai erőviszonyok alapvetően átrendeződtek, ami természetesen jelentősen kihatott a magyar–amerikai viszony alakulására is. A miniszterelnök Nagy Ferencet lemondatták, emigrációba kényszer-

ítették, és az őt követő Dinnyés-kormány már nem jelentett komoly akadályokat az ország „szovjetizálásának” útjában. Az angol-szász hatalmakkal annyira megromlott a viszonyunk, hogy Harry S. Truman, az amerikai elnök a békeszerződés megsértésével vádolta meg hazánkat, Romániát és Bulgáriát. Az új kormány szovjet sugallatra 1947. július 10-én úgy döntött, hogy nem vesz részt a Párizsban, Marshall amerikai külügyminiszter által az európai segélyprogram témájában összehívott értekezleten. A döntésben nagy szerepe volt a szovjet kormány levelének, amelyet több kelet-európai ország vezetőjének is megküldtek, és amiben azt kérték, hogy ne vegyenek részt a megbeszélésen és így maradjanak ki a Marshall-segélyből is. Bár a kormány hivatalos magyarázata az volt, hogy azért nem veszünk részt, mert a három nagyhatalom között nem alakult ki egységes álláspont, a kormányülés jegyzőkönyvéből egyértelműen kiderül, hogy a szovjet sértődöttség nyomott a legtöbbit a latban (Szűcs, 2000, 452–459.).

Az amerikai vonal olyannyira bezárult, hogy az USA az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1947. augusztusi ülésén vétőjogával élve megakadályozta hazánk felvételét az ENSZ-be (Germuska, 2001, 147.).

Fentiek ismeretében nem meglepő, hogy az újonnan formálódó gazdaságpolitikai irányvonalba a csatlakozással kapcsolatos tapogatózó tárgyalások, a puhatolódzások, a meggyőzési céllal kezdeményezett megbeszélések nem illettek bele, így nem lehet csodálkozni azon, hogy az Amerikai Egyesült Államok a magyar belépést nem támogatta (Boughton, 2001, 981.).

Ezt követően azonban a politikai irányváltásnak köszönhetően máshonnan kaptunk segítséget. A magyar kormánynak sikerült a

petrozsényi szénbányák részvényeinek átadása fejében tizenkétfélmillió dollárral csökkenteni a jóvátételt. 1948 elején a szovjet fél tizenhétmillió dollárral csökkentette a végösszeget (Baráth, 2004).

Ezzel elindult az a politikai-gazdasági folyamat, amelynek nagyon leegyszerűsített lényege az volt, hogy a Szovjetunió azért, hogy a maga számára politikailag elkötelezett tegye Magyarországot, inkább vállalta gazdasági és pénzügyi támogatás nyújtását. Ezzel a politikai vezetést is meggyőzte arról, hogy mielőtt a Nyugathoz fordulnánk segítségért, mindig konzultáljunk Moszkvával. Az IMF-be történő tényleges belépésünkig többször is felmerült a csatlakozás kérdése, azonban ilyenkor akár az utolsó pillanatban is, de a szovjet gazdasági-pénzügyi segítség a hazai döntéshozók véleményét is megváltoztatta. 1981-ben jött el végül az, amikor már a nagy testvér sem tudott segítséget nyújtani, és nyilvánvalóvá vált, hogy ki kell lépniünk a nemzetközi pénzügyi szintérré, forrást kell találnunk. Ezt a több mint harmincéves időszakot, és így a csatlakozási kísérleteket is feldolgoztam, ezzel kapcsolatosan publikációim jelentek meg, azonban jelen írásom második felében már csak a végső eredményről adok áttekintést, egy teljesen új megközelítésből.

Az 1982-es külföldi sajtóhírek az IMF-csatlakozásunk kapcsán

A témával kapcsolatban elsősorban a MOL anyagai között, ott is főképpen a pártanyagok között végeztem kutatásokat. Találkoztam olyan feljegyzésekkel, amelyek a külföldi, és ezek közül is inkább a kapitalista sajtócikkek ismertetésével informálták akkoriban a hazai pártvezetést arról, hogy mi a nyugat véleménye az éppen aktuális magyar politikai vagy gazdasági iránnyal kapcsolatban. Ezek az

anyagok ösztönöztek arra, hogy a lehetőségek szerint teljes körűen megvizsgáljam, hogy az 1982. május 6-i csatlakozásunknak és az azt közvetlenül megelőző időszak gazdaságpolitikájának milyen sajtómegítélése volt az elengedhetetlenül szükségesnek kikiáltott tábor szemszögéből. Mivel a csatlakozásunknak és a csatlakozási előkészületeknek két főszereplője hazánk és az IMF, a külföldi média mindenképpen függetlennek tekinthető ebben az aspektusban.

A hazai sajtóhír

Hogyan publikálták az IMF-csatlakozásunk tényét hazánkban? Mielőtt erre a kérdésre válaszolnék, fontos kiemelni azt, hogy a sajtótevékenység erős kontroll, cenzúra alatt állt a Kádár-korszak idején. Az MSZMP Politikai Bizottságának 1957. január 25-i döntése alapján egészen 1988-ig a *Népszabadság* szerkesztőbizottságának vezetője állandó meghívottként vett részt a magyar politikai hierarchia csúciszervének ülésén (MOL₂).

Azzal kapcsolatosan, hogy 1981 novemberében benyújtottuk a csatlakozási kérelmünket az ikerintézményekbe, a politikai döntésnek megfelelően, vagyis hogy „... a sajtó a két nemzetközi szervezetbe történő felvételi kérelmünkkel kapcsolatos kérdésekkel egyelőre ne foglalkozzon.” (MOL₃) semmilyen hír nem jelent meg. Arról a gazdasági szempontból életbevágó, az ország hitelképességének fenntartásához elengedhetetlenül szükséges fejleményről pedig, hogy az IMF tagjává váltunk, csak egy néhány soros hír került kiadásra Magyarországon.

A csatlakozást megelőző külföldi sajtóhírek

Az 1982. év elejei fontosabb, mértékadó külföldi lapokat áttanulmányozva, alapvetően két forradalmi változás tartotta izgalomban az írott sajtót hazánkkal kapcsolatosan:

- az egyik az a rendelkezés volt, amely 1982. január 1-jétől az iparban és a kézműiparban engedélyezte a maximálisan harminc főt foglalkoztató magán kisvállalkozások létrehozását,
- a másik pedig az a feltételezés, hogy hazánk a forintot konvertibilissé kívánja nyilvánítani.

Talán a legtöbb cikk a fenti, 1982. január 1-jei magyar reformokról szólt, például egy mérvadó nyugati újság, a *Neue Zürcher Zeitung* Újabb decentralizáció a magyar gazdaságban címmel a következőket írja:

„Magyarország folytatja a csendes reformokat. Január 1-jétől új előírások léptek életbe a kis- és középüzemek alapítását illetően, ami a magánszektor bővülését is magával hozza. A gazdaságtalanul működő állami és a gyengélkedő szolgáltatói vállalatok reprivatizálása sem tabu már. Egyidejűleg a decentralizáció is folytatódott, mivel további négy trösztöt oszlattak fel... A trösztök és nagyvállalatok leépítésének a célja az, hogy rugalmasabb kis- és középüzemek jöjjenek létre, amelyek hatékonyabb munkát tesznek lehetővé, és a foglalkoztatottak, valamint a vállalati vezetőség anyagi érdekelttségét növelik... A fogyasztási szövetkezetek legutóbbi kongresszusán Lázár György miniszterelnök hangsúlyozta, hogy Magyarországon szükségessé vált új vállalati formák létrehozása. Ezeket azonban mégsem értéklik mindig pozitívan, így például hallhatók olyan vélemények is, amelyek szerint az új kis- és középüzemek a legértékesebb munkaerőt vonják el a nagy konszernektől.”

A cikk azt is kiemeli, hogy a szocialista rendszerben negatív hangsúlyt kapott „nyereségvágy” immár a korai kapitalizálódás első jeleként konkurenciaharcként került átfogalmazásra (*Neue Zürcher Zeitung*, 1982. 01. 13.).

A *The Economist* égisze alatt megjelenő *Business Eastern Europe* (egy a kelet-európai gazdasággal foglalkozó üzleti lap) szerint 1982-ben a magyar vállalatok kulcsszava a *rugalmasság* lesz, miután a bevezetett reformintézkedések teljességükben ez évben kezdenek hatni. A lap szerint előnyt jelenthet, hogy egyre több magyar vállalat nyerheti el az önálló külkereskedelmi jogot, ami feltétlenül kamatozó lehet, ha a folyó ötéves tervben előirányzott gazdasági megélénkülés valóban bekövetkezik. A cikkíró szerint a magyar kereskedelempolitikának változatlanul az a fő törekvése, hogy 1980-1981-hez hasonlóan tovább csökkenjen a kereskedelmi mérleg deficitje, és amennyiben erre mód nyílik, a hiányt többlet váltsa fel. Pozitívumként emeli ki a kormánynak arra való készségét, hogy feláldozza a mennyiségi növekedést a gazdasági egyensúly „oltárán”. A cikk szerint Magyarországnak annak ellenére sikerült megőriznie kitűnő adósi pozícióját, hogy az egy főre jutó adósságállománya viszonylag magas, sőt az országról ezen a téren kialakult jó véleményyt a belátható jövőben nem fenyegeti veszély. Az esetleges keményvaluta-szükséglet rendelkezésre állása szempontjából különleges „biztonsági hálóként” hivatkoznak az IMF és a Világbank tagságra, amelyet a lap szerint minden bizonnyal jóvá fognak hagyni (*Business Eastern Europe*, 1982. 02. 12.).

A *The Wall Street Journal* arra figyelmeztetett, hogy bár a magyarok a legkapitalistább gondolkodásúak a kelet-európai nemzetek között, a magyar külgazdasági helyzet „súlyos”, így Magyarországot hitelkockázat szempontjából Csehszlovákia, Bulgária és az NDK elé sorolta. Intő jelnek tartotta, hogy Magyarország 57%-os adósságszolgálati rátájával Lengyelország után a második a KGST-országok között (*The Wall Street Journal*, 1982. 02. 16.).

Egy másik nyugati sajtóorgánium az *International Herald Tribune* kissé élcelődő cikke szerint Magyarország tagfelvételi kérelmének előterjesztése annak a korai jele, hogy a kelet-európaiak kezdik észrevenni: a „szovjet gazdasági ernyő” beázhat. A bankárok leegyszerűsített ernyőelmélete azt jelentette, hogy a szocialista adóssokat vészhelyzet esetén a Szovjetunió kiségeti, mintegy gazdasági, pénzügyi védőernyőt nyújtva fölülük. A cikkben hivatkozott „kezdtek észrevenni” pedig egyértelműen a lengyel válság kezelésére utal, hiszen a „nagy testvér” láthatóan nem volt hajlandó kimenteni Lengyelországot szorult helyzetéből. Az is kezdett világossá válni, hogy ha megszűnnek a Kelet-Európának történő hitelnyújtások, fellép annak a veszélye, hogy a KGST – ahelyett, hogy egységes egésként fennmaradna – egységes egésként megbukik, vagyis egy dominóhatás, vagy a feje tetejére állított ernyő elmélete érvényesül (*International Herald Tribune*, 1982. 02. 17.).

Hogyan lett egy lovas nemzetből a kalkulálók népe, avagy Magyarország megtanulja becsülni a magánkezdeményezést címmel a szomszédos osztrák sajtó érdekes felvezetéssel indít: „Szüklátókorú dogmatikusok bel- és külföldön szemük elé tartott kezük mögött »reprivatizálásról«, a szocialista értékek kiürítéséről, a státuszszimbólumok hajszolásáról beszélnek.” A *Die Presse* egy magyar napilapra hivatkozva új jelenségre hívta fel a figyelmet, mégpedig arra, hogy a szocializmusban is csődbe mehet egy vállalat, sőt egy magánvállalkozás is. A szerző a magyar jövőbe vetett feltétlen bizalommal zárja sorait, mikor ezt írja: „A termelőszövetkezeti parasztok és a városiak háztáji gazdaságainak példája bebizonyította, hogy hatalmas »csendes tartalékok« vannak a társadalomban... Ezek a kis háztáji és kiségető gazdaságok nemcsak a

bruttó agrártermelés egyharmadát, hanem a szarvasmarha-, burgonya-, tojás-, sertéshús-termelésnek egyenesen több mint a felét biztosítják.” (*Die Presse*, 1982. 02. 19.)

1982 márciusában olyan írások jelentek meg, amelyek összefüggést kerestek a lengyel válság és a magyar csatlakozás között. Egy cikk szerint a lengyel gazdasági válság Magyarországra gyakorolt 1981. évi közvetlen hatása a lengyel szénzállítás akadozásában és a timföldszállítások kimaradásában mutatkozott meg. Ezzel párhuzamosan a magyar iparcikkek lengyel piaca is összeomlott, így ezek a tényezők negatívan hatottak a magyar gazdaságra. A szerző szerint nagy a veszélye annak, hogy a lengyel válság rendkívül kedvezőtlenül befolyásolja a KGST-országok pénzügyi megbízhatóságát. Felteszi a kérdést: ez vajon érinteni fogja-e Magyarország csatlakozási kérelmét az IMF-hez és a Világbankhoz? Bár Magyarország IMF-csatlakozási kérelmét 1981 novemberében az a körülmény siettetette, hogy a magyarok megelőzzék a lengyelek belépési kérelmének a benyújtását, a magyar hivatalos szervek azt hangsúlyozták: Lengyelországgal ellentétben nem szándékoznak rögtön kérelmeti hitelt kérni (*Euromoney*, 1982. 03.).

Kutatásaim szerint az első olyan cikk, amely a magyar csatlakozási kérelem gyors és pozitív elbírálását valószínűsíti, 1982. március végén a *Frankfurter Allgemeine Zeitungban* jelent meg. „Magyarország még az IMF közbülső bizottságának május 12-én, Helsinkiben megrendezendő találkozója előtt az alap tagja lesz. Azt várják, hogy Washington a szocialista ország idő előtti felvételét nem akadályozza meg.” (*Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 1982. 03. 20.)

A *The Economist* a német napilappal egy időben megjelenő száma véleményem szerint jóval tényzerűbben ír az aktuális helyzetről.

Az angol újság szerint izgatott magyarok „áradata” tiltakozik amiatt, hogy a kockázatok túlságosan óvatos megítélése elkerülhetetlenül adósságválságot okoz Magyarországnak és hitelezőinek. A cikkíró arra számított, hogy Magyarország legagyafűrtabb gazdasági vezetői arra próbálják meg rávenni a bankárokat, hogy ne legyenek bizalmatlanok Magyarországgal szemben, és hitelezzenek neki. Véleménye szerint a nyugati bankárok bizalmatlanságát nehéz lesz eloszlatni, mivel Magyarország 1981 áprilisa óta a nemzetközi tőkepiacokon nem tudott közleplejártatú hitelt felvenni. Elismeri, hogy egy vonatkozásban hazánk helyzete kedvező, hiszen „a magyar külkereskedelem kerekeit közleplejártatú hitelek olajozzák”. Mivel hazánk az import nagy részének finanszírozására a rövid lejártatú szállítói hitelekkel szemben inkább a közleplejártatú hiteleket választotta, ezért ezek kedvezőtlen módon eltúlozták Magyarország külföldi adósságállományát. Előny viszont az, hogy Magyarország kötelezettségeinek visszafizetési határideje ezáltal hosszabb, és így elkerülhető az adósságok esedékességének teljesíthetetlenül rövid időszakokra történő román stílusú összpontosulása. A szerző megítélése szerint ezért joggal hivatkozik hazánk arra, hogy a szűkmarkúan és kelletlenül kimért rövid lejártatú kölcsönök adósságválságba sodorhatják az országot, amit eddig viszonylag fegyelmezett gazdaságirányítással sikerült elkerülni (*The Economist*, 1982. 03. 20–21.).

Talán nem járok messze az igazságtól, amikor azt mondom, hogy ebben az időben már működött egy jó értelemben vett lobby a magyar csatlakozás mellett, amire rendkívül nagy szükség volt, hiszen a lengyel válság miatt a magyar felvételi kérelemre biztosan árnyék vetült. Pontosan ezt a kontrasztot csökkenthette az Amerikában megjelenő *The*

Wall Street Journal gazdasági napilapban publikált cikk, amely többek között a következőket tartalmazta: „Lengyelország elfogadhatóvá tette Magyarországot...” vagy „Lengyelország megbüntetésével Magyarország elvezetését kockáztathatjuk” – óvott nemrég egy üzleti úton itt járt londoni bankár (*The Wall Street Journal*, 1982. 03. 26.).

A *Handelsblatt* az IMF ügyvezető testületének pozitív javaslata ismeretében 1982 áprilisában már biztosra veszi a magyar tagságot: „Magyarország lesz valószínűleg Románia és Jugoszlávia után a harmadik ország a varsói tömbön (*sic!*) belül,² amely a Nemzetközi Valuta Alap tagja lesz. Az IMF ügyvezetősége pénteken Magyarország felvételére vonatkozó javaslatot terjesztett a kormányzótanács elé. ... Arra számíthatnak, hogy Magyarország még a közbülső bizottság Helsinkiben megrendezésre kerülő ülészsaka előtt az alap 146. tagországa lesz.” (*Handelsblatt*, 1982. 05. 5.)

A csatlakozást követő külföldi sajtóvisszhangok

Talán nem meglepő, hogy ilyen előzmények után a csatlakozás tényét elsőként az amerikai lapok tették közzé, amelyek a tagság legfontosabb előnyeit is taglalták. A cikkek szerint ezek az előnyök leginkább abban mutatkoznak meg, hogy a közép és hosszú lejártatú finanszírozás új forrásai válnak elérhetővé, de ugyanilyen jelentőséget tulajdonítottak annak is, hogy az IMF tevékenysége várhatóan elősegíti a nyugati bankárok Magyarország iránti bizalmának helyreállítását, és növelni fogja a kereskedelmi hitelek megszerzésének valószínűségét. Mintegy figyelemfelhívásként, az *International Herald Tribune* finoman utalt a múltira is, amikor a következőket írta: „A

² Jugoszlávia soha nem tartozott a Varsói Szerződéshez.

bankároknak a kommunista országok hitelképessége iránt megnyilvánuló bizalma a múlt évben megrendült, amikor Lengyelország, majd később Románia képtelennek bizonyult adósságainak törlesztésére. A nyugati hitelfelvétel hónapokig lehetetlenné vált számukra, ugyanakkor több bankár magánvéleménye arra utalt, hogy az IMF támogatása az egészségesebb pénzügyi kapcsolatok folytatásának jele lehet.” (*International Herald Tribune*, 1982. 05. 6.)

Az IMF-tagság javítja Magyarország hitelképességét címmel a *Business Eastern Europe* 1982. május 14-i számában megjelent cikkében felidézti, hogy amióta a lengyel válság 1981. év végén tetőpontjához ért, Magyarország számára nehézségekbe ütközött a megfelelő feltételek melletti hosszú lejártatú hitelekhez való jutás. A rövid lejártatú hitelek állományának növekedése az újság szerint 1985-re a visszafizetési kötelezettségek potenciálisan irányíthatatlan felhalmozódásával fenyeget. A szerző számítása szerint az 1985-re esedékes több mint egymilliárd dollár nagyságrendű Visszafizetési kötelezettség felhalmozódása felvetette a kérdést: képes lesz-e Magyarország időben eleget tenni fizetési kötelezettségeinek. Az IMF-hitelekhez való hozzájutási képesség azonban hozzásegíti Magyarországot ahhoz, hogy megoldja ezt a problémáját, és fenntartsa feddhetetlen jó hírnevét az adósságok időre történő visszafizetését illetően. Úgy ítélte meg a lap, hogy Magyarországnak az IMF-be történt felvétele igazolja: a lengyelországi és a romániai problémák ellenére a Nyugat még mindig bízik a tervgazdaságokban, feltéve, ha azokat olyan jól irányítják, mint Magyarországot. A cikk arra is utal, hogy a szocialista országokat nem tekintik egységes kockázatúaknak, hanem minden egyes országot külön-külön kezelnek, amelyeket saját érde-

meik alapján ítélnék meg (*Business Eastern Europe*, 1982. 05. 14.).

Érdekes cikket találtam a *Neue Zürcher Zeitungban* Fekete János és a nyugati bankvilág címmel, amiben a Magyar Nemzeti Bank alelnöke a várva várt esemény kapcsán kissé keserűen veti fel a nyugati bankok negatív hozzáállását a magyar pénzügyi problémákhoz. Annak persze örült, hogy Magyarország egyetlen ellenszavazat nélkül az IMF 146. tagja lett, és ezáltal biztos intézményi talaj került a lábunk alá, a nyugati bankok mégis majdnem egy évig cserben hagyták az országot, hiszen Lengyelország és Románia adósságválsága miatt nem nyújtottak közép- és hosszú lejáratú hiteleket hazánknak sem. Emiatt az ország likviditási helyzete annyira kiéleződött, hogy a Nemzetközi Fizetések Bankjának (BIS) segítsége nélkül komoly bajba jutottunk volna. Fekete szerint a nyugati bankvilághoz fűződő, addig kiválónak nevezhető viszony kissé beárnyékolódott, mivel Magyarországot egy kalap alá vették más szocialista országokkal ahelyett, hogy a már majdnem tizenöt éve megkezdett önálló, magyar utat értékelték volna (*Neue Zürcher Zeitung*, 1982. 05. 27.).

Összegzés

Ahogy azt jelen anyag első részében bemutatam, már közvetlenül megalapításuk után felmerült hazánk csatlakozása az IMF-hez, és hogy az első csatlakozási kísérletünk sikertelensége nem azzal magyarázható, hogy a II. világháborúban hazánk a vesztes fél oldalán állt. A fő okot inkább abban kereshetjük, hogy ahogy hazánk egyre inkább szovjet befolyás alá került, úgy romlott a magyar–amerikai viszony. 1948-ra Magyarország hivatalosan is kinyilvánította a keleti blokkhoz tartozását. Miután az IMF működését döntő

módon meghatározó tagállam, az USA hivatalosan is kijelentette, hogy nem támogatná a magyar csatlakozást, értelmetlenné vált a taggá válás további forszírozása. Akkoriban mégsem a családottság és a szomorúság lett úrrá a hazai gazdaságpolitika irányítóin, hiszen egy új és szebb jövő képe derengett a horizonton, amely a testvéri országok szövetségén alapult, a hatalmas és erős gazdasági potenciállal bíró szovjet bajtárs vezetésével, ezért hosszú ideig nem merült fel hazánkban a csatlakozás kérdése.

A második részben foglaltak alapján kijelenthető, hogy 1982-ben Nyugaton az előzetes várakozásokkal ellentétben többségében rendkívül pozitív vélemények, cikkek jelentek meg mind a csatlakozási kérelmünkkel, mind az IMF-tagságunkkal kapcsolatosan. Azért kell azt mondanom, hogy a várakozásokkal ellentétesen, mivel a nyugati sajtó abban az időben nem igazán bánt kesztyűs kézzel a sokszor csak „vörösöknek” aposztrofált szocialista blokk országaival. A nyugati kereskedelmi bankárok például „vörös vonallal jelölték meg a vörösöket”. Ez a mondas (*redlining the Reds*) az USA gyakorlatából eredt, ahol a bankárok piros ceruzával karikázták be azokat a területeket, amelyeket nem tartottak hitelképesnek. A hazánkra vonatkozó pozitív kép magyarázata főképp az lehetett, hogy a nyugati államok az országunkat sokszor *Kelet Svájcaként* emlegették, tehát megítélésünk a szocialista tagállamok között a legjobb volt. Ezt a megítélést tovább erősítette a 80-as évek elején elindított reformfolyamat is, hiszen, mint ahogy az a fentiekből is kiderült, ez a gazdaságpolitikai lépés a nyugati sajtócikkek alapján is pozitív fogadtatásra talált.

Kulcsszavak: *Magyarország, IMF, valuta, csatlakozás, sajtó, nyugat*

IRODALOM

- Baráth Magdolna (2004): Mennyi az annyi? A magyar jóvátétel. In: Halmos Ferenc – Gábor Júlia (szerk.): *Száz rejtély a magyar kommunizmus történetéből*. Gestta, Budapest
- Bod Péter Ákos (2002): *Gazdaságpolitika*. Aula, Budapest
- Boughton, James M. (2001): *Silent Revolution – The International Monetary Fund 1979–1989*. International Monetary Fund, Washington • <http://www.imf.org/external/pubs/ft/history/2001/>
- Csáki György (1988): *Mit kell tudni a Nemzetközi Valuta Alapról és a Világbankról?* Kossuth, Budapest
- Földes György (1995): *Az eladósodás politikatörténete*. Maecenas, Budapest
- Gecsényi Lajos - Máthé Gábor (szerk.) (2008): *1920 Sub Clausula 1947*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest
- Germuska Pál (2001): A szocialista iparosítás Magyarországon 1947–1953 között. In: Kőrösi Zsuzsanna – Rainer M. J. – Ständeisky É. (szerk.): *Évkönyv 2001. IX. Magyarország a jelenkorban*. 1956-os Intézet, Budapest
- Gunst Péter (1996): *Magyarország gazdaságtörténete (1914–1989)*. Nemzeti, Budapest
- Honvári János (2011): 20. századi magyar gazdasági válságok. In: Katona Csaba (szerk.): *Gödörből gödörbe. Mindennemű válságok Magyarországon a 19. és 20. században*. Mediawave Közalapítvány – Vas Megyei Levéltár, Szombathely

- Honvári János – Torda Csaba (2009): Magyarország csatlakozása az IMF-hez és a Világbankhoz I. rész. *Archívnet (A Magyar Országos Levéltár elektronikus folyóirata)* 9, 1. • <http://www.archivnet.hu>
- Külgyminisztérium – Institut des langues orientales (Szovjetunió) (1969): *Magyar–szovjet kapcsolatok 1945–1948. Dokumentumok*. A Magyar Népköztársaság Külgyminisztériuma és a Szovjetunió Külgyminisztériuma kiadása. Budapest
- Nagy Pongrác (2001): *Mindenkinek: A rendszerváltás gazdaságpolitikája*. CET Belvárosi, Budapest
- Szűcs László (szerk.) (2000): *Dimnyés Lajos első kormányának minisztertanácsi jegyzőkönyvei. 1947. június 2. – szeptember 19.* Magyar Országos Levéltár, Budapest
- Szűcs László – G. Vass István (szerkesztők) (2008): *Nagy Ferenc második és harmadik kormányának minisztertanácsi jegyzőkönyvei. 1946. november 22. – 1947. május 31.* Magyar Országos Levéltár, Budapest
- Vigvári András (szerk.) (1990): *Adósság. Tanulmányok adósságunk múltjáról, jelenéről és jövőjéről*. Szakszervezetek Gazdaság- és Társadalomkutató Intézete, Budapest

MAGYAR ORSZÁGOS LEVÉLTÁR IRATOK

- MOL1: MOL XIX-J-1-j (USA 1945–64) 33. doboz
- MOL2: MOL 288. fond 5/12. őrzési egység. A Politikai Bizottság 1957. január 25-i ülése „Javaslat a Népszabadság munkájának megjavítására” napirendi pont.
- MOL3: MOL 288. fond 5/840. őrzési egység. A Politikai Bizottság 1981. november 10-i ülése „Különfélék” napirendi pont.

